

‘Geen galeislaaf in loondienst’

door Heleen Crul

Ze heeft een waterval van ongetemd rossig haar, woont in een woonwagen en kan het zwerven niet laten. Mariët Meester schreef haar eerste roman: *Sevillana*. De hoofdpersoon is een 28-jarige vrouw die lijdt aan spirituele honger, naar Spanje gaat, als man meeloopt in de paasprocessie en vervolgens tussen zigeuners belandt. Daarna wordt ze ingewijd in een mysterieuze kracht: de duende. De desperate heldin uit het boek en de schrijfster hebben in elk geval één ding gemeen: de drang goedkoop maar uitbundig te leven.

In Breukelen staat een oude woonwagen. Frisgelakt, op een boerenerf. Mariët Meester (32), beeldend kunstenaar en schrijfster, woont er met haar partner. ‘De tredmolen is nooit iets voor mij geweest,’ bekent ze monter. ‘Ik heb er voor gekozen om zo goedkoop mogelijk te leven, maar wel heel uitbundig.’

Met een minimum aan middelen zwerft ze de wereld rond: Frankrijk, Spanje, India, Roemenië.

Het begon in 1982 toen ze met een woonwagen, paard en minnaar naar Zuid-Frankrijk trok. Het was haar stagejaar op de academie voor beeldende kunsten. Ze koos voor een stage in de praktijk van het leven en de liefde.

Haar afstudeerproject werd een fotoserie over het eindeloze spoor van paardemest dat zij in Nederland, België en Frankrijk achter liet en een groot kunstwerk van paardemest dat tentoongesteld werd in een kerk.

Twee jaar was zij onderweg. Daarna schreef Meester een boek over de hardvochtige romantiek van een dergelijke onderneming, het geploeter met een onwillig paard, en het gevecht met haar minnaar voor eigen ruimte binnen de drie vierkante meter van de woonwagen.

‘Als je eenmaal zoiets hebt gedaan, dan ben je toch een beetje ongeschikt geworden voor het normale leven,’ constateert ze zonder spijt, een tomeloze waterval van ongetemd rossig haar wegschuddend. ‘Ik ken nogal wat mensen die dit soort reizen ook hebben gemaakt. Je kunt er wel mee ophouden, maaar het komt daarna toch nooit meer echt goed met je.’

Om dat te voorkomen is het langdurig reizen een vast onderdeel van haar bestaan geworden. Ze verdient het allernoodzakelijkste geld met journalistieke arbeid op freelance basis, maar de kunstprojecten die ze maakt en het schrijven van romans ‘moeten niet commercieel zijn’. De consequentie van die houding, het voortdurend balanceren op een absoluut bestaansminimum, neemt ze op de koop toe. Voor haar geen uitkering want ze wil onafhankelijk blijven. ‘We hebben tijden gehad dat we alleen maar aardappels aten: aardappelsalade, aardappelsoep, gebakken aardappelen.’

Het kost haar nog steeds moeite om op gewicht te blijven, vooral na het reizen zijn er kilo’s af. ‘Gewoon honger geleden,’ verklaart ze laconiek.

Depressie

‘Je hebt er toch ook wel eens om kunnen lachen, hoop ik?’ vraagt ze, licht bezorgd, over haar nieuwe boek en eerste roman: *Sevillana*, uitgegeven door Meulenhoff.

'Lachen?' echo ik verbaasd. Nee, geen moment. Maar ik raakte wel in de ban van haar boek dat mij heen en weer slingerde tussen afschuw en fascinatie.

De 28-jarige naamloze heldin die in ik-vorm haar belevenissen vertelt, keert, getergd door hoofdpijn, spirituele anorexia en depressie, Nederland de rug toe om naar Spanje te gaan. Daar hoopt ze de volheid van het ware leven te leren kennen en de verlossing van haar ego te bereiken. 'Niet één piekervaring wordt door mij volledig beleefd. Altijd is er dat laatste restje ego dat geen grenzen kan overschrijden uit angst voor de onbekendheid met dat wat aan de overkant is. Die zware kop met blauwgrijze oogjes blijft regisseren en registreren.'

Ze komt in Andalusië terecht, midden in de *Semana Santa*, de heilige paasweek, die 'goed beschouwd een grote uitbarsting van lust is.' De exuberante pracht en praal van de paasprocessie - honderden kinderen in witte gewaden met palmtakken, de Verlosser op zijn ezelinnetje, Maria op een reusachtige tafel, gedragen door een ploeg van dertig viriele kerels, de *Nazarenos* met hun hoge witte puntmutsen, omgeven door gouden bloemen, brandende kaarsen, en het tromgeroffel van een drumband - doet haar lichaam 'in duizenden feestensaties participeren'.

Dit is een feest van de zintuigen, van erotische vervoering waarin dood, lust en vlees weer in hun onafscheidelijke relatie met elkaar worden gebracht, noteert ze. 'Als er iets afstotelijk is en toch lekker, trekt er een huiver door mijn lichaam, iets van het is goed en goor, orgasme-achtig, maar dan op het religieuze vlak. Want dat huiveren is er meestal als het om een Aha-erlebnis gaat die met de duivel, Jezus, de Heilige Geest of een vergelijkbare entiteit te maken heeft.'

De heldin neemt twee belangrijke besluiten. Zij koopt een ezelin als metgezel, 'een toonbeeld van rust, eenvoud en zuiverheid, de personificatie van de onschuld', en zij wil bovendien als *Nazareno* - iemand die tijdelijk het evenbeeld van Christus is - meelopen in de processie. Maar die rol is uitsluitend voor mannen weggelegd, in lange gewaden met een puntmuts die wel anderhalve meter kan zijn, 'een peniskoker op de verkeerde plaats'.

Wanneer zij tien uur of langer zo verkleed in de processie zal meelopen, zal het haar, geestelijke armoedzaaier, ongetwijfeld lukken in de trance van vermoeidheid te raken, haar ego af te breken en dicht bij het mysterie van het zijn te komen.

Enmaal als *Nazareno* verkleed, brokkelt er geen kruimel van haar ego af en zwaar teleurgesteld trekt ze met haar ezel Sevillana verder naar de zigeuners vlak bij een vuilnisbelt bij de Guadalquivir, de rivier die Sevilla in tweeën snijdt.

Ze ontmoet de zigeuner Jaime. Hij veegt de vloer aan met haar nuttigheidswaan en vindt verzadiging in het leven zelf. 'De bezieldeheid waar ik zo hard achteraan loop, is voor hem verweven met alles wat hij doet, zonder dat hij er ooit over nadenkt.' Ze heeft altijd met keurige heren geleefd die zich omringden met geurvreters en nagelvijlen en Jaime heeft een verbijsterende visie op hygiëne en comfort.

Platzak en onder uiterst primitieve omstandigheden trekt ze met hem en haar ezel door Andalusië. Na een zinnenstrelende, extatische nacht in een grot, wordt ze ingewijd in de *Duende*. Dit woord bestaat alleen in het Spaans, het betekent kabouter of plaaggeest, maar het begrip is universeel.

'Duende', aldus Jaime, 'is een mysterieuze kracht die overal kan opduiken waar een creatief proces plaatsheeft. Iedere diep doorleefde, werkelijke emotie heeft *duende*. Het is het moment dat er geen onderscheid meer is tussen musicus en muziek, of tussen de schrijver en het geschrevene, tussen de schilder en het schilderij, tussen de schepper en wat geschapen wordt.'

'De kunstenaar is op het moment dat *duende* zich manifesteert een instrument in de handen van het absolute. *Duende* laat zich niet afdwingen, het kan ook het seksuele spel bezielen, zoals het elke actie kan bezielen waarbij de mens zichzelf vergeet. Als er eenmaal *duende* in je leven is geweest, geeft het je een gevoel van heimwee. Tijdens *duende* is er een moment van pure existentie.'

Tweedehands kennis

Soms staat er voor in een boek: 'Alle figuren in dit boek zijn verzonnen en iedere gelijkenis met werkelijke personen, levend of dood, is louter toeval.' Voor in het boek van Mariët Meester staat alleen: roman. Volkskrantrecensent Arnold Heumakers nam klakkeloos aan dat de naamloze hoofdpersoon en Mariët Meester een en dezelfde waren en *Sevillana* vroeger een 'bekenenisroman' genoemd zou zijn.

Maar heeft ze het allemaal zelf beleefd? Is ze alleen in Spanje geweest en verslingerd geraakt aan een zigeuner? Vindt ze alleen Spaanse mannen te pruimen, zoals haar heldin?

Meester kijkt gereserveerd en een tikje kwetsbaar, wil er duidelijk niet al te veel over vertellen. Zegt vervolgens met lichte wanhoop: 'Bijna iedereen gaat ervan uit dat ik dit honderd procent zelf heb meegemaakt. Dat vat ik aan de ene kant wel op als een compliment, want ik heb het kennelijk heel overtuigend geschreven. Maar zelf heb ik het gevoel dat ik gelegitimeerd aan het fantaseren was.'

'Ik ben verscheidene keren langere tijd in Spanje geweest, ik heb twee keer de *Semana Santa* meegemaakt, maar dit is iets heel anders.' Er zijn zoveel auteurs die in de ik-vorm schrijven, benadrukt ze, zonder dat er onmiddellijk een relatie wordt gelegd met hun eigen ervaringen.

Op de tegenwerping dat de parallellen tussen de ik-figuur in *Sevillana* en Mariët Meester zich nogal sterk opdringen, reageert ze met: 'Ik heb niet zo veel weg van die naïeve hoofdfiguur die denkt dat ze in de Heilige Week in Spanje het licht krijgt te zien. In feite ben ik sceptisch over wat zij doet.'

'Er zijn in deze tijd veel mensen op zoek naar geestelijke verdieping en zingeving. Zelf geloof ik niet dat je die vindt door je bloot te stellen aan bepaalde ervaringen of je lot in handen te leggen van een goeroe, zoals de vrouw in mijn boek dat doet. Wat goeroes je te bieden hebben, noem ik tweedehands kennis.'

Seksboek

De ziel van een debutante is teerhartig. 'Er komen de gekste reacties op mijn boek en ze zijn allemaal anders. De inhoud is kennelijk voor heel veel interpretaties vatbaar,' zegt Meester. 'Wat mij het meest verbaast zijn de reacties van sommige mannen die het een seksboek vinden, alsof het daar alleen maar om gaat. Voor mijn gevoel is seks iets wat er bij hoort, het gebeurt gewoon, het voert helemaal niet de boventoon.'

Patriarchale godsdiensten zoals het jodendom, het christendom en de islam hebben de beleving van de natuur, van spiritualiteit en seksualiteit altijd dwingend aan banden gelegd, waardoor een scherpe scheiding tussen het profane en het sacrale ontstond.

Mariët Meester tornt hevig aan die scheiding in haar boek. In een sfeer van zintuiglijkheid en sensualiteit, van wierook en bier, wordt de beleving van het goddelijke naar het hier en nu van de aarde gehaald. Niet de geest, maar het lichaam is het instrument tot vervoering. Inkeer en orgie gaan hand in hand.

De relatie tussen seksualiteit en religie, die allebei hetzelfde nastreven: zelfoverstijging en eenwording, ervaart zij als heel natuurlijk. 'Wij hebben geleerd dat religie en erotiek vijandig aan elkaar zijn, maar in mijn beleving is dat helemaal niet zo, het heeft juist veel met elkaar te maken. Ik ben altijd blij als ik een videoclip zie van Madonna of Prince. Dan denk ik: zie je wel, zij ervaren het ook zo. Dat stelt mij in zekere zin gerust, ik voel me dan wat minder eenzaam.'

In Andalusië, waar de levensstijl nog gevoed wordt door dramatiek, intuïtie, heldhaftigheid en tradities, is er van die scheiding tussen lichaam en geest, tussen natuur en cultuur, geen sprake. 'Dat is het kenmerk van alle mediterrane landen.' Vandaar de zuigkracht die ze op Meester uitoefenen.

De meeste Nederlanders hebben naar haar overtuiging 'hoofden op stokjes', hun lichaam wordt zoveel mogelijk buitenspel gezet. 'Ik zoek in Spanje een kant van mijzelf die zich hier niet kan ontwikkelen en daar glijd ik er automatisch in.'

Op mijn vraag of ze zigeuners niet te veel romantiseert, geeft ze ruitertlijk toe: 'Ja, eigenlijk wel. Ik ontmoet ze regelmatig, maar ben dan vaak teleurgesteld in ze. Je hebt natuurlijk zigeuners en zigeuners, er is een enorme variëteit, maar in het algemeen zijn ze ook heel materialistisch geworden en zijn ze oude waarden kwijt. Ze raadplegen voor grote beslissingen nog wel hun oudere, wijze vrouwen, dat vind ik dan wel weer heel leuk.'

Godvormig gat

Sevillana begint met de beschrijving van hoe de hoofdpersoon als veertienjarige thuis de bijbel in de prullenbak gooit. Haar vader vertelt dit tegen de dominee, die dit blasfemische gebaar nadrukkelijk aan de kaak stelt in zijn zondagse preek. Krakend van woede verlaat ze vervolgens de kerk om er nooit terug te keren.

Dit voorval is wel gegrepen uit het leven van Mariët Meester. God en godsdienst zeggen haar niets meer. Ze is alleen geïnteresseerd in de invloed van religie op een cultuur. Maar ze citeert met instemming Salman Rushdie, die in een interview opmerkte 'een godvormig gat van binnen te hebben'. Een beetje heimwee naar God blijft als je godsdienstig bent opgevoed, meente ze. Bovendien maakt een god het leven overzichtelijk.

'Je krijgt leefregels, hoeft er niet meer zelf over na te denken. Als je niet in God gelooft moet je het op eigen kracht doen; een levensfilosofie bij elkaar zien te sprokkelen.' Is die levensfilosofie voor haar het streven naar *duende*, de echtheid, de bezieling van het moment, waardoor je boven de beperkingen van tijd en ruimte wordt uitgetild?

Ze lacht: 'Iemand vroeg mij: hoe lang duurt het voordat je die *duende* krijgt? Ik vind het moeilijk om over zoiets te praten, je gaat het zo snel weer inkaderen. Ik wil geen nieuwe religie, ik wil vooral een eerstehands leven. Eigen keuzes maken, niet vastroesten, weerstand bieden aan al die afleidingsmanoeuvres die onze consumptiemaatschappij heeft verzonnen om niet aan je zelf toe te komen. Mensen denken dat ze geluk kunnen kopen met een bepaald product.

'Ik leef bewust heel sober, niet omdat ik tot de geitewollensokken-categorie behoor, maar opdat ik werkelijk vrij kan zijn om te doen en te laten wat ik wil.'

Ook dat heeft een prijs. 'Je moet altijd maar standhouden in een maatschappij die heel erg op status, luxe en consumeren is ingesteld. Je bent een buitenbeentje. Mensen oordelen ook over je, we worden gewoon keihard schooiers genoemd omdat we in een woonwagen wonen, dat is pijnlijk. Toch geloof ik niet dat er iemand is die een leuker leven heeft dan ik.'

De komende winter wil ze eens proberen in Nederland te blijven, 'maar ik voel nu al dat dat moeilijk gaat worden, Nederland is zo weinig verrassend meer, het leven kabbelt hier zo voort. Reizen is voor mij een kunstmatige manier om alles als nieuw te beleven, scherper te zien, heel alert te zijn. Als het leven hier te sleets wordt, wil ik weg. Het is geen vlucht, maar meer een confrontatie. Soms denk ik wel eens dat die drang tot reizen een karakterfout van mij is. Je moet ook dicht bij huis alert kunnen blijven.'

Dat is ook het moeizaam verworven inzicht van haar heldin. Zij gaat terug naar Nederland met het vaste voornemen zich door niemand meer te laten leven. *Duende* in het dagelijks leven krijgt pas een kans als je 'geen galeislaaf in loondienst' bent noch toestaat dat je gevoelsmatig afstompt onder de narcose van het comfort.

Aan het eind van haar avonturen zegt ze tegen haar teerbeminde ezelin: 'De keuze voor het kunstenaarschap is voor mij de enige keuze. Immateriële rijkdom, materiële armoede. Kunstenaar zijn is de enige manier om cultuur en natuur te verenigen. Bovendien krijgt alles waarde als je kunstenaar bent. Rottigheid, intense vreugde, relatieproblemen, innerlijke leegte; de kunstenaar verwerkt alles in zijn scheppingen. De meest gruwelijke ervaringen leveren verrijking van het eigen werk op.

'De *duende* klinkt pas in het lied van de zanger als diens keel rauw is van emoties.'

Uit Elsevier, 3 november 1990